

РЕЦЕНЗІЇ. ВІДГУКИ. ВРАЖЕННЯ

Віталій МАЦЬКО

ЕПІСТОЛЯРНА ТВОРЧІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ-РОМАНТИКІВ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ КОНЦЕПЦІЙ

(Свириденко Оксана. Епістолярій у творчій спадщині українських письменників-романтиків: Монографія. Київ: Міленіум, 2019)

Глибина пошуків сьогоднішнього українського літературознавства значною мірою зумовлюється тим, що воно дедалі частіше звертається до тих процесів, що знаходяться на маргінесах літературного життя й котрі раніше не виправдано обминалися, недооцінювалися, схиляється до вивчення конкретних літературних феноменів у річищі складних філософських проблем. Монографія О.Свириденко являє собою приклад саме такого дослідження.

Вочевидь, до написання наукової студії дослідницю спонукало, окрім тенденції поширення філологічного аналізу на жанри нефікційної літератури, усвідомлення розриву між яскравістю літературного феномена, втіленого в епістолярних текстах, зокрема доби романтизму, й недостатнє його осмислення вітчизняною наукою про літературу. Усе це обіцяло, у свою чергу, чимало цікавого, а то й несподіваного, зокрема, з'яви нових зон наукового ризику, оскільки одна річ знати й сприймати письменника лише у певному – творчому – ракурсі, і зовсім інша – перевіряти письменника самим письменником: його нерозрахованими на широкий читацький загал самооцінками, сумнівами, його, зрештою, ставленням до світу, без озирання на літературу. Тому й завдання, які дослідниця поставила перед собою, виглядають

спокусливими і перспективними. Усе це, водночас, зумовило й два основних напрямки її роботи. З одного боку, аспект теоретичний, що стосується дефініції листа митців-романтиків та уточнення низки термінів і понять сучасної епістолографії, обґрунтування жанрових параметрів епістолярію означеної доби, характеристики поетикальних можливостей останнього тощо. З другого – історико-функціональний, прикладний, у межах якого простежуються й увиразнюються найрізноманітніші жанрові й поетикальні особливості доби романтизму. Слід також відзначити, що, добираючи коло об'єктів для естетичної обсервації та усвідомлюючи, що листи майстрів слова однієї доби можуть належати до різних епістолокультур, О.Свириденко намагається вписати їх у національний літературний континуум, простежити унікальне явище, коли в межах кореспонденцій одного письменника поєднуються коди різних естетичних систем. Отже, можемо вести мову про те, що рецензована монографія не лише виразно проблематизує важливий і специфічний напрямок наукових досліджень, а й означає цілу низку перспектив для подальших наукових узагальнень.

Дослідження О.Свириденко має передусім історико-літературний характер, але оперте на солідну методологічну базу вітчизняних і зарубіжних теоретиків літератури й мистецтва. Відповідно до проблематики, монографія відкривається теоретичним розділом, в якому автор наукової студії ревізує основні вектори рецепції та інтерпретації листів-романтиків, зупиняючись на ґрунтовних працях та найважливіших концепціях дослідників. Виявляючи компетентність і досвідченість у панорамному огляді літературознавчої інформації, О.Свириденко залишається уважною до попереднього досвіду осмислення епістолярного жанру, але при цьому переконливо доводить власну дослідницьку концепцію, що власне й репрезентує науковий підхід до означеної проблеми. Важливим є те, що, абсорбуючи рух наукової думки в пізнанні феномена епістолярної спадщини письменників-романтиків, розширюючи цим самим процес літ-процесівського «задзеркалля», дослідниця не практикує

формального посилення на авторитети, яким так нерідко грішать наші молоді науковці, а серйозно осмислює провідні наукові доктрини XIX-XX ст.

Викликають значний інтерес, спонукають до роздумів і дискусії, а водночас окреслюють напрямки подальших досліджень ідеї, висловлені в підрозділах «Лист» у контексті жанрової системи романтизму», «Лист» як жанр на тлі романтичної теорії поліжанровості» тощо. Загалом, теоретичний розділ монографії засвідчує наукову сумлінність та ерудицію авторки, її вміння узагальнити різноманітні ідеї та концепції, окреслити центральні проблеми, дискусії довкола епістолярію, зокрема доби романтизму.

Попри відмінний фаховий рівень усієї наукової студії в цілому, на нашу думку, інтерес викликає насамперед другий розділ, де проаналізовано проблемне коло та жанрову систему епістолярію письменників-романтиків. Дослідницею опрацьовано, систематизовано, теоретично осмислено, оприлюднено й введено в науковий обіг надзвичайно осяжний і строкатий матеріал, у тому числі з різних архівів. У п'яти підрозділах О. Свириденко фахово доводить, що епістолярій листів-романтиків позбавлений статичності й одновимірності, а його автори постають у густонаселеному спектрі своїх внутрішніх виявів, у духовно-свідомісних зрушеннях та еволюціях, що свідчить про високу свідомість дописувачів.

Попри багатовекторність та різноплановість проблемно-дослідницької палітри означеного розділу, його сутнісне ядро виразно скероване на те, аби показати, що листи українських романтиків тотально закорінені в глибинні національні пласти тогочасного життя, чим і визначається їх цілком новаторський характер й особливе значення для історії та культури України. Дослідниця фахово й розкуто мовить про те, що в листах романтиків нерідко порушуються проблеми призначення й ролі мистецтва слова в умовах бездержавності митця і влади, митця й суспільства, творчої свободи митця та його відповідальності перед нацією. Тобто О.Свириденко цілком логічно враховує зв'язок жанрової динаміки листа з особливостями національного менталітету.

Власне інтонування почуттів і рефлексій, на переконання дослідниці, надає епістолярним текстам романтиків ефекту сконденсованої напруги, навіть, якщо подієва сфера в них мінімізована. Водночас цілком умотивованими є висновки про тяглість епістолярію, а також сприйняття останнього як органічної складової літературного процесу.

Наукові обґрунтування та висновки О.Свириденко в названому розділі набувають особливої значущості в порівняльно-типологічному контексті з європейською епістолярною культурою. Відомо, що історія взаємозв'язків України з Європою має багато спільного у шляхах, пріоритетних тенденціях і напрямках літературного розвитку. Загальний досвід відносин вирізняється незмінною та міцною зацікавленістю художньо-інтелектуальними надбаннями західноєвропейських літератур, що знайшло свій вияв, зокрема і в епістолярному жанрі. Це особливо стає очевидним, коли дослідниця веде мову про використання епістолярної форми для викладу наукових концепцій романтиків, а також про ідейні принципи романтичного листа-тревелогу, листа-сповіді, листа проповіді тощо.

Історико-літературна рефлексія над епістолярієм митців-романтиків вимагала ґрунтовного аналізу поетикальних особливостей листа, що всебічно висвітлено в третьому розділі монографії, в якому О.Свириденко оперує солідним потенціалом текстів. Тут можемо вести мову про літературно-призматичний підхід до аналітичної обсервації. Представленість у розділі цілого ряду імен (Л. Боровиковський, Є. Гребінка, А. Метлинський, П. Куліш, Т. Шевченко та ін.) досить презентативно реконструює панораму епістолярних діалогів означеної доби, що, безперечно, дуже важливо для повностороннього потрактування проблем і аспектів, які постають у процесі вивчення художньої специфіки епістоли доби романтизму.

Проникливим і аналітично виваженим видається підрозділ 3.1, в якому наголошується на чинниках художності письменницького листа доби романтизму. Важливо, що при цьому авторка монографії провадить детальне дослідження великої кількості текстів, дуже обережно розглядаючи

їх автобіографічну основу. Застосовуючи культурологічний підхід і водночас сучасні методики аналізу тексту, авторка виокремлює художні елементи, які – свідомо та несвідомо – були інкорпоровані в тексти усіх митців-романтиків.

Поділяємо думку дослідниці про те, що лист у романтиків виступає проявом психологічної інтроспекції адресанта. Уже сам факт абсолютизації людини, окремої особистості, посилення інтересу до її внутрішнього буття, прагнення опанувати глибини духу останньої, свідчить про якісну зміну епістолярію доби романтизму у порівнянні з листами класицистів тощо.

Умотивованими постають у науковій студії висновки, що повністю висвітлюють результати дослідження у відповідності до поставленої мети. У монографії також чітко простежується науково-дослідницький аналітичний дискурс – кожне окреме явище дослідниця прагне кваліфікувати зусебіч: в його історичному функціонуванні, жанровому тощо.

Отже, рецензована монографія О.Свириденко «Епістолярій у творчій спадщині українських письменників-романтиків», що вирізняється чіткістю, логічною структурністю й концептуальністю, безумовно, репрезентує певні підсумки теоретико-літературної науки й відкриває нові шляхи та перспективи її розвитку. Сподіваюся, що ця фундаментальна, інноваційна розвідка знайде свого зацікавленого читача й посяде належне місце в новітніх вітчизняних літературних дослідженнях.

Одержано редакцією – 26.04.2019 р.
Прийнято до публікації – 13.05.2019 р.